

CEMENTIRI
del **POBLENOU**
BARCELONA
I EL CULTA FUNERARI

CEMENTIRI
del **POBLENOU**
BARCELONA
I EL CULT E FUNERARI

Jordi Fossas i Joan Carles Luque

CEMENTIRI del POBLENOU BARCELONA I EL CULTE FUNERARI

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: novembre de 2015

© Jordi Fossas Bonjoch, dels textos

© Joan Carles Luque Silvestre, dels textos

© Divesos autors, de les fotografies

© Editorial Efadós, d'aquesta edició

Carrer d'Edison, 3 · Nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

© Editorial Efadós, de la col·lecció
Catalunya Desapareguda

Idea original, disseny i fotocomposició: Editorial Efadós

Assessorament lingüístic: Jordi Comasòlives Tantià

Acrònims:

AFB: Arxiu fotogràfic de Barcelona
AHCB: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHPN: Arxiu Històric del Poblenou
ANC: Arxiu Nacional de Catalunya
CEC: Centre Excursionista de Catalunya
ICGC: Institut Cartogràfic i Geològic
de Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org.

ISBN 978-84-16547-07-4

DL B 25291-2015

Impressió a Catalunya

El CEMENTIRI DEL POBLENOU UN MUSEU A L'AIRE LLIURE

Text de Jordi Valmaña i Corbella, director general de Cementiris de Barcelona

Fa 10 anys era impensable que s'organitzessin als cementiris de Barcelona tots els actes que s'estan fent ara i que tinguessin l'afluència de visitants i d'espectadors que tenen. Ha estat un canvi cultural molt important, que fa que avui en dia no es pugui entendre la visita a una ciutat si no es tenen en compte els cementiris. Els visitem com a part important del patrimoni cultural barceloní i europeu, tant artísticament com històricament. Són un espai de record individual, i també col·lectiu. Els cementiris són veritables museus i espais per entendre la societat de cada moment, així com els canvis que es produeixen sociològicament; i el Cementiri del Poblenou és, sens dubte, un reflex inequívoc dels últims dos-cents anys d'història de la ciutat de Barcelona.

Cementiris de Barcelona ha realitzat enguany un seguit d'actuacions per preservar el llegat cultural i arquitectònic que s'amaga als recintes funeraris. Dues de les rehabilitacions recents més importants són les que s'han dut a terme

a l'antiga Sala de Juntes i a la capella del recinte del Poblenou, que han permès recuperar dos emblemes de l'estil neoclàssic del primer cementiri de la ciutat: tant el seu exterior com l'interior, ara reformats, afavoreixen la contemplació per part dels visitants de les rutes, i alhora s'han guanyat un parell d'equipaments per a nous usos: per exemple, la celebració d'actes culturals. Cementiris de Barcelona ha dut a terme altres restauracions al recinte del Poblenou. S'han rehabilitat cinc panteons del segon departament, la zona on es troben la majoria dels edificis monumentals, i recentment s'ha reformat també un panteó projectat per Francesc de Paula Villar, que va fer el primer projecte de la Sagrada Família. Amb aquesta actuació, s'ha rehabilitat un patrimoni funerari de gran valor artístic i cultural.

A més, una de les novetats del Cementiri del Poblenou ha estat la implantació d'una aplicació mòbil per apropar els visitants encara més a la història del recinte. Mitjançant la geolocalització, ens situem en un mapa del cementiri i s'explica el monument o el panteó que hi ha al davant. S'ha aprofitat la informació que oferien els codis QR i s'ha reelaborat per consultar-la com a text o audioguia. Avui no es pot plantejar res que no tingui en compte les noves tecnologies, que pensem que són una inversió de futur, i que en el futur faran que la gent s'atansi encara més als cementiris.

BRUSI / AHPN

COMPOSICIÓ NEOCLÀSSICA

El pòrtic d'entrada al cementiri, el cenotafi de les víctimes de l'epidèmia de febre groga de 1821 i la capella segueixen una composició neoclàssica en una imatge de finals del segle XIX. L'accés es va modificar l'any 1915, fet que va trencar la idea d'Antoni Ginesi.

El PRIMER CEMENTIRI GENERAL DE LA CIUTAT

Text de Jordi Fossas i Joan Carles Luque

A

finals de segle XVIII, a Barcelona només hi havia set parròquies amb fossar on es poguessin enterrar els difunts. El creixement demogràfic de la ciutat va posar en tensió la capacitat de donar-hi cabuda a tots els morts. De fet, era conegut que els cossos dels pobres o d'aquells a qui la família no podia pagar un enterrament en una parròquia eren abandonats; en el llenguatge popular, «llançats al canyet». Per posar fi a aquesta situació de saturació, el bisbe Josep Climent va decidir la construcció d'un cementiri fora muralles en terrenys del municipi de Sant Martí de Provençals. El 1775 es va bastir el nou cementiri, amb una construcció rectangular i una petita capella al seu interior. Paradoxalment els barcelonins van rebutjar aquest cementiri perquè no tan sols es trobava en un indret llunyà i solitari, sinó que a més trencava la unitat entre parròquia, cementiri i barri. A banda d'això, hi havia també interessos econòmics: els enterraments parroquials estaven regits per la Junta d'Obres Parroquials,

que amb el nou cementiri es veien privats de la seva font més important d'ingressos.

La Guerra del Francès (1808-1814) va posar fi a aquest primer cementiri. L'any 1813, l'exèrcit napoleònic va enderrocar les tàpies del recinte, adduint raons de tipus militar. Durant els anys que havia estat en funcionament només havia acollit els pobres que morien a l'hospital de la Santa Creu i Sant Pau.

El 15 d'abril de 1819 el bisbe Pau Sitjar va beneir el nou cementiri, malgrat que encara no estaven finalitzades les obres. De la mateixa manera que el seu antecessor –el bisbe Climent–, Sitjar era conscient de la necessitat de disposar d'un cementiri general per a la ciutat. En aquesta ocasió comptava amb el suport del poder civil, que prohibia els enterraments dintre de la ciutat. Sitjar va encarregar a un jove arquitecte italià, Antoni Ginesi –que era vicecònsol de la República de Toscana a Barcelona–, la construcció d'aquest nou recinte funerari.

Malgrat les modificacions que ha tingut el cementiri, s'hi han mantingut les línies bàsiques i els trets fonamentals de l'obra de Ginesi. L'arquitecte dissenyà un espai que, tot i que conservà el caràcter catòlic tradicional d'un recinte funerari, està dissenyat pensant en la burgesia emprenedora, que

FARGAS / CEC

RETRAT DE DONA

Retrat d'una dona al costat d'una tomba a l'interior de l'illa tercera al departament primer l'any 1923. La tomba era de la família Muntadas i va ser erigida l'any 1874. Avui un nou monument funerari ocupa aquest espai.

s'està convertint en la classe social rectora de la ciutat. Estèticament Ginesi aposta per un estil innovador amb influències de l'Egipte dels faraons i la seva cultura de la mort.

La no subjecció de Ginesi als preceptes dels clàssics i la inclusió de símbols pagans en un edifici catòlic van provocar algunes protestes, manifestades sobretot a les pàgines d'*El Brusi*, el diari de referència de l'època.

Tan bon punt van estar enllestits els treballs de construcció del cementiri, es va demostrar la seva utilitat, ja que va haver d'acollir els cossos de les més de 6.000 víctimes de l'epidèmia de febre groga de 1821, en memòria de les quals es va erigir al centre del recinte una creu monumental, potser projectada pel mateix Ginesi. El creixement demogràfic i els canvis socials van determinar que ja a la dècada de 1840 es fessin propostes encaminades a ampliar la superfície del cementiri i donar-li una configuració diferent en consonància amb els plantejaments de la classe social ara hegemònica a Barcelona: la burgesia industrial i mercantil.

Entre 1840 i el 1852, sota la direcció del mestre d'obres Joan Nolla, es va procedir a una ampliació i reforma del cementiri. Un any abans de l'inici de les obres, el 1839, es va executar l'agregació de tots els terrenys que pertanyien al

municipi de Sant Martí, que van passar a formar part de Barcelona. D'altra banda, el bisbat, que en un primer moment pretenia ser l'únic gestor del cementiri, va acceptar que l'administració estigués en mans d'una junta mixta integrada per eclesiàstics i per representants del municipi barceloní, que eren majoria.

Amb l'ampliació es va aconseguir que «la ciutat dels morts» esdevingués un fidel reflex de «la ciutat dels vius». Cada difunt hi ocupà un lloc d'acord amb el seu nivell social assolit durant la seva vida. La fossa comuna era el destí del proletariat industrial i dels malalts de l'hospital; els nínxols havien d'acollir les despulles dels menestrals i les classes mitjanes, i els panteons permetrien que les famílies de la burgesia poguessin continuar fent ostentació del seu poder més enllà de la mort. Finalment, els no catòlics també hi tingueren un lloc, però clarament segregat de la resta. Actualment el Cementiri del Poblenou és un conjunt de primer ordre per conèixer la història i l'art de la Barcelona del segle XIX i dels primers anys del segle XX. Des de finals de la dècada dels noranta s'hi han portat a terme profundes reformes de millora i embelliment que han aturat el procés de degradació que el va afectar durant la segona meitat del segle XX.

AUTOR DESCONEGUT / Fons JORDI FOSSAS BONJOCH

LA FE I L'ESPERANÇA GUARDEN EL CEMENTIRI

Sobre aquestes línies, es pot veure que l'accés està flanquejat per dos obeliscs amb estàtues adossades que simbolitzen la fe i l'esperança i que són obra de l'escultor Francesc Pagès Serratosà (1852-1899). A la pàgina de l'esquerra, homenatge a la memòria de Josep Anselm Clavé davant de la seva tomba, l'any 1960.

EGIPTE AL POBLENOU

Detall d'un títol de propietat d'un nínxol, on es veu la façana del Cementiri General de Barcelona, segons un gravat de l'any 1841, en el qual destaquen els elements d'inspiració egípcia, propis del seu autor –l'arquitecte neoclàssic Antoni Ginesi (1791-1824)–, que havia visitat Egipte anys abans de ser nomenat vicecònsol del Gran Ducat de Toscana a Barcelona.

AUTOR: DESCONEGUT / AHPN

JOSE VÉRGARA / UNIVERSIDAD DE VALENCIA

EL BISBE CLIMENT

Josep Climent Avinent (1706-1781) fou nomenat bisbe de Barcelona l'any 1766. Prelat il·lustrat, entre les moltes reformes que va dur a terme destaquen la remodelació de l'hospici (1772) i la creació del primer cementiri extramurs. L'any 1773 va renunciar al bisbat de Barcelona com a conseqüència de les pressions del govern de Madrid.

EL PRIMER CEMENTIRI

A la dreta, plànol de l'any 1780 que mostra la Porta de Carles III, els prats d'indianes i l'emplaçament del primer cementiri fora muralles, impulsat pel bisbe Climent, amb el camí d'accés al recinte. Va ser construït probablement per un enginyer militar i va ser enderrocat durant la Guerra del Francès, l'any 1813.

IGNACIO MAYANS / AHPN

